122-78

Ч. Айтматов атындагы тил жана адабият институту
Кол жазмалар фондусу
Инв. № 158
Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясы
Гуманитардык жана экономикалык илимдер бөлүмү

عبدالرحمن سعدی.

عبدالستار نوغای بیلالاوغلی نارکی تابی
دور

یاڭی هم یڭل ترتیبده

تلبزنڭ صرفی

ابتدائی مکتبلەرینڭ سوڭغی؛ رشدی مکتبلەرینڭ برنچی صنف
شاکردلەری ئوچن درس کتابی.

ناشری:
„بلك" کتبخانەسی.
اورنبورغده.

(یاڭیدن باصدرو حقی محررنڭ ئوز ئوستنده قالا).

КАЗАНЬ.
Электро-типографія „УМИДЪ"
1913.

بهاسی 20 تین.

عبدالرحمن سعدی.

یاڭی هم یڭل ترتیبده

تلبزنڭ صرفی

ابتدائی مکتبلەرینڭ سوڭغی؛ رشدی مکتبلەرینڭ
برنچی صنف شاکردلەری ئوچن درس کتابی.

ناشری:
„بلك" کتبخانەسی.
اورنبورغده.

(یاڭیدن باصدرو حقی محررنڭ ئوز ئوستنده قالا).

КАЗАНЬ.
Электро-типографія „УМИДЪ".
1913.

سوز باشی.

بو كتاب هم بوندان سوڭ اوقولاچاق «نحو» رساله‌سی، مدنی ملتله‌ر قاراشندا تعلیم — تربیه يوللارينڭ ايڭ ياخشيسی بولغان‌هم آلارنڭ برنچی درجه‌ده‌گی مكتبله‌رينه باروب كرگه‌ن «تعريف وقاعده‌له‌رنی بالالارنڭ ئوزله‌رنده‌ن تابدرو» قانونی بوينچا ترتيب ايتلدی. يعنی: تعريف قاعده فلاننی ئلك حتی ايسكه‌ده آلميچا، صنف تاقتاسينا تيك بر آز مثاللر (سوزله‌ر) يازوب قويب شوڭا، كيلشلی سوراولار بيرب، شولارنی شاكردله‌رنڭ ئوزله‌رنده‌ن تيكشرتوهم شول ره‌وشچه قاعده وتعريفله‌رنی شاكردله‌رنڭ ئوزله‌ری بله‌ن برگه تابب چغارو اصولينا قاراب ياسالدی.

شولای ئوق، دورت — بيش يللق سناومنڭ نتيجه‌سی اولاراق، بو كتابلاردا عموما توتقان پلانم، بارغان يولم: بالالارنی — نيچك، نی ره‌وشچه اوقتقاندا تلبزنڭ صرفی هم نحوی بله‌ن يگللك ئوزه‌رنده تانشدرب بولسا، شول يگللكنی قولدان كيلگه‌نچه ميدانغا چغاروغا ترشو بولدی.

كتابلارنڭ املاسندا يه‌نه، تيز كونده‌ن باربز ياغندان‌دا قبول قلناچاق — ئشكه قويولاچاق، ياكی هم طبيعی بولغان يول طوتلدی: «سوزله‌ر ئه‌يتلگه‌نده نيچه تاوش ايشتلسه، شول قدرلی حرف هم شول ايشتلگه‌ن تاوشنڭ ئوز علامتن گنه يازو» قاعده‌سی آلغا سورلدی. فقط، حاضرگه، عربچه وفارسيچه‌دان آلنغان سوزله‌رگنه بو قاعده‌ده‌ن چغارلب توراليلار.

توب نسخه‌ده آلاردا شول طبيعی قانونغا بوی سوندرلب، ياكی

املا بلەن یازلغانلار ایدی. لکن، سوڭندان قایسی بر اوڭغایسزلقلارنی کوز آلدینا کیلتوب، بو کونگی عمومی بارشبزنی ایسکه آلب، گرچه کوڭلمنڭ تلەگینه بیك نق قارشیلق قلب بولسادا، حاضرگه ئوزلەرینڭ غیر طبیعی بولغان شول بوزوق املالری بلەن قالدرب توروغا مجبور بولدم.

بو کتابنڭ سوڭینا تلبزگه عرب تلندەن کیلب قاتشبدا، ئوز مالبز بولب بارغان، بەلکی قایسی برلەری بتونلەی ئوزبزنکی دیب ئەیترلك درجەگه کیلگەن، سوزلەردەن ٤ یوزگه یاقن لغت هم یازلدی.

مکمل درجەده ئشلەنب، یولغا قویلغان یاۋروپا تللەری بیك کوب فنی اصطلاحلارنی هم باشقا توریلاردادا قایسی بر تعبیرلەرنی ـ لغتلەرنی ـ چیت تللەردەن (بیگرەك «گریك»، «یونان» و «لاتین» تللەرندەن) آلورغا مجبور بولغانلار. طبیعت قانونی شولای قوشقان. حتا شول لغتلەر ئچندن بیك کوبلەرن بتونلەی ئوزماللاری ایتبده یبارگەنلەر.

شول حالده، یاکیغنا یقوسی آچلب، یاکیغنا آیاقغا باسارغا ترشب ترماشب تورغان، بزنڭ شیکللی، هر یاقدان یارلی — محتاج بر ملت تلینڭ، صاف ئوزینڭ توغان لغتی بلەنگنه هر تورلی فنی هم ادبی فکرلەرنی، تورلی مقصودلارنی آڭلاتا آلووی، چیب چیگی تاتارچا بولغان سوز جیینتیلاریندان یاسالغان بر تل بولب یەشەوی بولاچاق ئش توگل. بز، تلبزگه چیت لغتلەرنی حتی بر برتگن بولسون کرتمەسکه نیقدرلی ترشب قاراساقدا، طبیعت قانونی بزنی، ئوز تلبزدەن کیلشلی سوز، ئوخشاولی تعبیر تابلماغانچاقدا، عربچەدەن‌ده یاۋروپاتللەرندەن‌ده خدمتچیلەر آلوغا ئوزی مجبور ایتەچك. بو قطعی. بو توریدا عناد ایتو تیك بر ئوز سوزلیلکگنه بولب، تأثیرسز قالاچاق.

شوڭا کوره، مینم اویمچا، کتابنڭ سوڭینا یازلغان عربچه سوزلەرنڭ تاتارلاشقانن یعنی ئوز سوزلەربز کبك بولب، عموملەشب کیتکەنلەرن